

Posudek bakalářské práce

autorka práce: **Michaela Trnková** (FHS UK)

název práce: **Neztrácí člověk pod tlakem mediálního světa sám sebe, svou představivost a vynalézavost?**

Stručná charakteristika práce a tématu

Michaela Trnkové ve své práci analyzuje eseje a úvahy, které vznikly v rámci soutěže s tématem „Neztrácí člověk pod tlakem mediálního světa sám sebe, svou představivost a vynalézavost?“. Analýzu provedla metodou kvalitativní obsahové analýzy. Této analýze předchází obsáhlá kapitola o médiích v kontextu společnosti s přihlédnutím k věku autorů a autorek prací (15-23 let). Práce je poměrně dlouhá, včetně literatury má 70 stran. Struktura se zdá být přehledná a jasná.

Zhodnocení práce

Všeobecně se dá o práci říci, že je poctivě zpracovaná, ovšem vzhledem k jejímu rozsahu a i obsahu by potřebovala krátit a více zacílit na téma. V zásadě trpí všemi dětskými nemocemi, které se u bakalářských prací vyskytují. Pro větší přehlednost a stručnost uvedu v bodech nejprve své výhrady postupně k teoretické a empirické části, a poté zhodnotím klady práce.

Teoretická část:

- Teoretické poznatky, které uvádí, zpravidla v citacích, nepropojuje příliš vlastním textem, kterým by je uváděla do rámce – potřebnost přímo těchto poznatků a citací pro samotnou následnou analýzu.
- Například má kapitolu o globalizaci médií (ač se pak výsledky analýzy k ní nevztahují). Stejně tak mohla uvést oblast konvergence médií (v zásadě spojování a prolínání dříve samostatných mediálních technologií nebo mediálních obsahů v jeden celek), která je v současné době v mediálních studiích (těch zahraničních především) velkým tématem.
- Za zcela zbytečnou považuji kapitolu a zmínky o veřejné sféře, která např. není ve výzkumu nijak operacionalizovaná a je pouze dílčím tématem mediálních studií. Pokud tedy uvedla ji, pak měla uvést i další. Navíc na straně 13 spojuje Habermasovo pojetí veřejné sféry s Baudrillardovým dekonstruktivistickým pohledem (hyperrealita), které spolu nesouvisí.
- Vedle „seriózního“ pohledu na média (informace, veřejná sféra atp.) jen v několika drobných zmínkách zmiňuje jednu z největších funkcí médií a to je zábava. Té se v teoretické části nevěnuje skoro vůbec, ač v analýze to je relevantní téma. A dalo se předpokládat, že jím bude. Proto by bylo vhodné jej do teoretické kapitoly zapracovat.
- Některé kapitoly, především Vliv médií by potřebovaly přestrukturovat. Autorka zde skáče od podtématu, k podtématu, která občas proloží všeobecnými poznatky či citacemi, které by spíše patřily do úvodu. Pro tuto konkrétní kapitolu měla autorka využít např. systematické a ucelené zpracování McQuaila (kterého má v seznamu literatury).
- Zmatení (které se pak projevuje i v následné analýze) vidím u autorky v pojetí aktivního a pasivního publika a aktivity publika/konzumentů médií. Toto přisuzuji tomu, že autorka pracuje se všeobecnými texty, kde je popsán vývoj od představ o pasivním publiku k publiku aktivnímu a jde o značnou generalizaci a všeobecné teorie. Samozřejmě (především kvůli nízké mediální gramotnosti odborníků především z oblasti psychologie či pedagogiky) se ve společnosti recykluje pohled na konzumenty a konzumentky médií (především televize) jako pasivní. (To se projevuje i ve slohových pracích.) Ovšem současný přístup, který ale i sama autorka na několika místech uvádí, hovoří o tom, že publikum a média konzumující jedinec je vždy aktivní, ovšem v různé míře, s různými motivacemi, preferencemi a je aktivní různě (např. u televize od ne/zakoupení širší programové nabídky, přes přepínání ovladačem, až k myšlenkovému zpracování vnímaných (a filtrování/nevnímání) obsahů a jejich porovnávání se svou životní zkušeností).
- Vzhledem k tomu, že jde o analýzu (zpravidla) středoškolských slohových prací a jde o reflexi médií ve společnosti jedinici, tak se více než nabízí téma mediální gramotnosti (např. autoři Jiráček, Sloboda). Osobně se domnívám, že tato optika by byla daleko zajímavější, nosná a lépe by autorku vedla skrze obrovské téma médií v kontextu společnosti, i osobnosti jedinice.
- Tím se dostávám ke kapitole 2.4, kde Michaela Trnková pojednává o fázích osobnostního vývoje. Tato kapitola je velice všeobecná a souvisí s tématem a především autory a autorkami prací ve věku 15-23 let jen minimálně. Citace fází vývoje (str. 28) je zcela redundantní. Použití práce prof. Říčanová z roku 1990 je v současném kontextu osobnostního vývoje a médií vzhledem ke svému stáří dosti problematická. Pro hodnocení vývoje mediálních kompetencí v osobnosti člověka je spíše než Eriksonovo rozdělení vhodnější použít fáze kognitivního vývoje Jeana Piageta, které dokonce byly v rámci mediální pedagogiky v Německu použity pro vytvoření periodizace vývoje televizní gramotnosti (toto uvádím ve své

diplomové práci na FSV UK). Použitím Eriksona se autorka dostává k tématům jako je vývoj intimity a sexuálních vztahů, které jsou pro následnou analýzu reflexe médií nedůležité.

- Na tuto kapitolu navazuje kapitola Sebepojetí a zkušenost v mediovaném světě, jejíž poznatky by bylo vhodné začlenit do kapitoly předchozí. Nehledě na to, že podkapitola je vlastně jen spleení čtyř citací od Thompsona.

- Toto je pro autorku zcela typické. Jako zásadní chybu tedy vidím, že autorka získané teoretické vědomosti není schopná vyselektovat, příp. převyprávět a zasadit do kontextu tak, jak její téma a následný výzkum vyžadují. Některé kapitoly jsou pouze za sebou kladené citace, či parafráze, bez spojujícího textu. I kladení kapitol za sebe občas postrádá logiku, případně není úplné, nebo není na první pohled srozumitelné. (Například je nepochopitelný odstavec na straně 25, kde skrze citace Leissmana se autorka dotýká tématu vědeckého vědění, které nijak neuvede do kontextu, aby její záhy opět opustila.)

- Jako drobnou chybu vidím, že autorka v celém textu neudržela jednu rovinu a střídá ich-formu s množným číslem.

Metodologická a výzkumná část:

- Stejně jako v předchozí části i v metodologické jsou některé věci redundantní. Pokud se autorka rozhodla pro kvalitativní metodu analýzy a své důvody pro tuto volbu jasně a jednoznačně uvedla, považuji kapitolu diskutující rozdíly mezi kvalitativní a kvantitativní metodologií za nadbytečnou. Stačí na takovou diskusi případně jen odkázat, pokud to je skutečně potřebné. (Domnívám se, že kvalitativní přístupy se již dostatečně prosadily a artikulovaly své výhody.)

- Také, pokud se autorka rozhodne pro určitou metodu podle konkrétního autora (Zhang), tak pokud opět uvede jasné důvody, proč se tak rozhodla, pak je zbytečné uvádět ještě nějakou jinou metodu. I přesto, že grounded theory od Corbinové a Strausse je vlivná, přesto existují desítky dalších, které autorka neuvedla a se kterými nesrovnávala.

- I přesto, že chápu volbu autorky pro metodu Zhanga, která je systematická, přehledná a v zásadě lineární, proto pro nezkušenou výzkumnici lépe uchopitelná a proveditelná, domnívám se, že pro analýzu esejí a úvah by byly spíše vhodnější více diskursivní a narativní metody jako např. pozicování, rámcování, členská kategorizační analýzy atp. Navedlo by to totiž autorku dále od kvantitativní optiky (stále dominující sociálním vědám), kterou i přes svou deklaraci použití kvalitativní metody používá. Tuto optiku také podpořila literatura, se kterou autorka pracovala – Disman je výhradně kvantitativní, a Hendl je příznivce značné rigidity se sklony ke kvantifikovatelnosti, typologizaci atp. kvalitativních výzkumů. Práce např. se Silvermanem („Ako robíť kvalitativný výskum“) by byla daleko vhodnější nebo metodami biografické sociologie.

- Použití přehledu Jiráka a Köpplové jako výchozího bodu pro vytvoření katalogu výzkumných kategorií a témat je na jednu stranu v pořádku. Na druhé straně je velice arbitrární a v práci málo vysvětlené. Proč používá zrovna toto, a ne McQuaila, DeFleura, Burtona nebo jiné? Pokud autorka použila tuto kategorizaci, kterou poté systematicky používala v analýze výsledků, pak se přímo nabízelo i teoretickou část strukturovat podle této kategorizace – aby tak mohla porovnat teoretický, všeobecný pohled na jednotlivá témata s jejich reflexí 15-23letých autorů a autorek slohových prací.

- Navíc se domnívám, že autorka se neměla Jirákovy a Köpplové kategorizace držet tak striktně, pouze se měla jimi inspirovat pro vytvoření vlastních kategorií. A to z toho důvodu, že tyto kategorie mají velkou míru abstrakce tak, aby byly schopné obsáhnout celý prostor médií v různých kontextech. Navíc jde o teoretické konstrukty. Kvalitativní přístup je flexibilní (jak autorka sama píše), a tak přílišným napasováním výsledků na kategorizaci autorit se vytratila část oné kvality, tedy možnost sledovat, popsat a interpretovat různé nuance, které jsou pak v kvalitativním výzkumu významné, vytváří onu drobnokresbu témat.

- Autorka si měla stanovit jednu hlavní, všeobecnější výzkumnou otázku. Otázka „Reflektují autoři slohových prací vliv médií?“ je špatná ze dvou důvodů: chybí jí ona kvalita („jak“, případně „proč“) a vzhledem k tomu, že zadáním slohových prací bylo reflektovat vliv médií (dokonce práce, která se médií netýkala, byla z analýzy autorkou vyřazena), je odpověď na tuto otázku více než jasná. Doporučil bych přeformulovat na „Jak reflektují autoři a autorky slohových prací vliv médií?“ – taková otázka by mohla být hlavní výzkumnou otázkou.

- Zaměření v dalších výzkumných otázkách pouze na negativní a pozitivní postoje je sice v pořádku, nicméně takového zúžení a operacionalizace nevyplývá z teoretické části před tím, ani ze zkonstruování výzkumného nástroje (rastru kategorií). Respektive obráceně, zkonstruovaný výzkumný nástroj (rastr) není operacionalizací těchto výzkumných otázek.

- Ve výzkumných otázkách se vůbec nevyskytuje to, co je v názvu celé práce a bylo i zadání slohových prací, tedy „ztráta představitosti a vynalézavosti“. Domnívám se, že je měla autorka buď nějakým způsobem v analýze zohlednit, nějak se k nim vyjádřit (vyjadřovali-se autoři a autorky prací), nebo (spíše) svou práci takto vůbec nenazývat.
- Empirická část samotná je prošpikována kvantifikací, což jde (jak jsem naznačil výše) proti smyslu kvalitativního výzkumu. Kvantifikace v interpretaci kvalitativních dat může být jenom kontext, něco navíc ovšem nemá být zásadní, stejně tak nejsou tolik zásadní (jak píše autorka na str. 44) charakteristiky jako pohlaví, věk či škola, pokud to přímo neovlivňují kvalitativní aspekty výpovědí. To se ale z výsledků analýzy nedozvíme. U kolika autorů a autorek se objevilo to či ono téma stačí uvést slovně, pokud to je nějakým způsobem zajímavé a relevantní (jestli to bylo 86,5 %, je nepodstatné už jen z toho důvodu, že jde o 38 prací).
- Pokud bych vynechal tabulky, pak od strany 53 je způsob, jaký autorka používá pro prezentaci dat v zásadě v pořádku. Rozhodně více než dostačující pro bakalářskou práci. Kvalitativní výzkum stojí na citacích a výpovědích. Zajímavé by bylo ale hledat třeba různé způsoby interpretace různých autorů a autorek u jednotlivých témat, ne pouze uvést jeden příklad za všechny (tím se opět vytrácí ona kvalita), a jít ještě dále a pokusit se o vlastní interpretaci variability nebo naopak podobnosti dat. Jako příklad lze uvést hodnocení mediální gramotnosti jednotlivých autorů a autorek (jestli a jak: kriticky reflektují obsahy, kriticky reflektují média jako instituce, přebírají všeobecné a stereotypní představy o médiích a jejich funkci ve společnosti – toto je např. zajímavé především v kontextu negativních postojů vůči médiím, dále jestli autoři a autorky píšou o tom, že se aktivně zapojují do tvorby mediálních obsahů, či jak využívají média ve svých prospěch atp.). Nakročení takovým směrem je u autorky vidět na straně 64 na konci kapitoly. Vlastní interpretace se autorka, bohužel výjimečně, dopustila např. na straně 58 „Autoři častokrát...“. Takto by měla vypadat správná analýza kvalitativního materiálu.
- Také se domnívám, že autorka se nemusela vyjádřit ke všem tématům, resp. kategoriím, které sestrojila podle práce Jiráka a Köpplové, ale měla se třeba více zabývat oblastmi (a interpretovat je), které byly nejzajímavější výpověďmi. Ty, které nijak nevybočovaly, mohla vypustit, stručně popsat a nemusela uvádět citaci jako příklad.
- Celková neusazenost jak teoretické, tak analytické části se objevila i v závěru, kde by měla jít autorka dále, více interpretovat. Ona např. jen konstatuje, že témata „pokrývají až na jednu kolonku celý agregovaný rastr“ a autoři slohových prací dokážou reflektovat média, aniž by četli práci Jiráka a Köpplové. Takovýto závěr působí, jako by výzkumná otázka zněla „Jestli a jak moc pokrývají autoři slohových prací témata podle knihy Jiráka a Köpplové?“, což je dosti málo, a jak jsem uvedl i výše, je to dost málo kvalitativní.

Stanovisko

Přesto přese všechno autorka správně a důsledně cituje, použitá literatura je pro bakalářskou práci dostatečná. Také si jsem vědom porce práce, kterou musela Michaela Trnková věnovat analýze 38 několikastránkových úvah a esejů. Bohužel pro ni udělala dost práce zbytečně a o tu nejzábavnější část (interpretace, bádání a hledání významů a souvislostí), kterou kvalitativní analýza poskytuje, se snahou o postihnutí všeho a kvůli přílišnému respektu vůči autoritám a kvantitativnímu paradigmatu, připravila.

Přes všechnu mnou výše uvedenou kritiku se domnívám, že úroveň práce splnila kritéria bakalářské práce, samozřejmě trpí mnoha „dětskými nemocemi“ pro tyto práce typické. Přesto autorka prokázala schopnost vědecké práce, a pokud se ze svých chyb poučí, budou její další práce nadprůměrné. Bakalářka také splňuje všechny formální požadavky. Oceňuji tedy i množství prací, které pro práci musela zpracovat. Proto **doporučuji práci k obhajobě a navrhuji známku mezi velmi dobře a dobře.**

Mgr. Zdeněk Sloboda

V Praze dne 10. 1. 2010